

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО; КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Шульженко А.В.,
доктор філософії,
доцент кафедри правосуддя та філософії
Сумського національного аграрного університету

УДК 343.3.7
DOI 10.32782/2663-5666.2024.3.5

**ВИКРАДЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВРОЖАЮ
ЯК ПРОЯВ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ**

Вступ. Дослідження воєнних злочинів вітчизняними науковцями набуло масштабності завдяки актуальності даної проблеми. Проте, не зважаючи на увагу до них протягом періоду воєнного стану, не вирішеними залишаються проблеми, пов'язані із кримінальною відповідальністю росіян за вчинення злочинів, пов'язаних із посяганням на сферу агропромислового сектору України: вивіз врожаю, торгівля ним, використання для потреб держави, мінування угідь, розстріл українських колон із зібраним зерном, перешкоди у збиранні врожаю, знищення посівів тощо. На відміну від інших діянь, таких як жорстоке поводження з військовополоненими, цивільними, вивіз українських дітей, розграбування національних цінностей, посягання на національний врожай залишається лише фіксованим, але не розслідуваним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, які стосуються теорії воєнних злочинів, розглядали такі вчені, як Е. Абдуллаєв, А. Антонюк, І. Гловюк, М. Грушко, К. Мануїлова, О. Медведева, В. Пилипенко, Н. Сухицька, В. Шевченко, О. Шкуропацький та ін. Питаннями теорії та практики криміналізації займалися Н. Березовська, О. Кравчук, В. Мисливий, Р. Мовчан, О. Пашенко, Є. Письменський, Ю. Пономаренко, О. Попович, М. Сийплові, М. Фоменко та ін. Проте криміналізація вивезення росіянами українського врожаю, крадіжки сільськогосподарської техніки, мінування полів, що не пов'язано з військовою необхідністю, та інші подібні питання залишилися недослідженими, тому потребують уваги науковців, залишаючись актуальним на сьогодні.

Метою статті є дослідження посягання на український врожай як частину агропромислового комплексу України під час воєнного стану з боку країни-агресора, його наслідки, визначення складових таких посягань і оцінка суспільної небезпеки.

Вклад основного матеріалу. За повідомленнями ЗМІ, в Україні більше 15 злочинів, вчинених внаслідок дій російської армії, кваліфікуються як екоцид [1]. Під екоцидом кримінальне законодавство визначає масове знищення тваринного або рослинного світу, об'єктом його є безпека природи, а предметом – рослинний та тваринний світ. Об'єктивною стороною виступають масове знищення рослинного та тваринного світу; отруєння атмосфери або водних ресурсів або вчинення інших дій, що можуть призвести до екологічної катастрофи [2, с. 1119–120].

Однак не всі дії, пов'язані з агропромисловим сектором країни, можна кваліфікувати як екоцид. Окрім знищення рослинного світу в період воєнного стану з боку представників країни-агресора в Україні вчиняються дії, які не підлягають кваліфікації згідно з чинним кримінальним законодавством, не відносяться до міжнародних злочинів, що потребують дослідження, кваліфікації та кодифікації. Особливостями таких злочинних дій, пов'язаних саме з періодом воєнного стану, є посягання на діяльність агропромислового комплексу України.

Наша країна представляє собою аграрну державу, наділена значною частиною світових чорноземів, багато десятиліть розвиває сільське господарство, є однією із беззаперечних лідерів сільськогосподарської продукції на світовому ринку, тому такі дії в період воєнного стану посягають не тільки на економіку країни, а й погіршують реалізацію потреб в частині екологічно чистих необхідних продуктів харчування інших країн, з якими Україна здійснює міжнародну торговельну діяльність. Аграрний комплекс співвідноситься безпосередньо із землекористування, а тому охоплює всі дії, пов'язані з отриманням і обробкою врожаю.

Об'єктивними проявами, які не охоплюються кримінальним кодексом України, є посягання

іншої країни на отриманий урожай, вивіз його за межі України, торгівля цим урожаєм, а також мінування полів, призначених для посіву сільськогосподарської продукції, перешкоджання збору врожаю, знищення посівів, що не пов'язано з проведенням військових дій або не виправдане військовою необхідністю: з метою спричинення збитків, створення непридатними земель для посіву і обробки сільськогосподарської продукції та ін. Останнім часом до таких дій додається псування зернових внаслідок перебоїв електроенергії через атаку на енергетичну систему країни.

Першим з випадків, який необхідно дослідити, це протиправне вивезення (вилучення) врожаю, зібраного на території України. Врожай може збиратися як самими окупантами з полів, так і через аграріїв, які опинилися в окупації. Також урожай може незаконно, без дозволу української сторони, поза межами договірних відносин, вивозитися з місця його зберігання або ж ним можуть заволодіти під час транспортування. Ще одним варіантом із протиправних дій, пов'язаних із заволодінням врожаєм на окупованих територіях, є тиск на українських фермерів: дозвіл на наступний посів в обмін на 70% вирощеної агропродукції [3].

За оприлюдненими в мережі даними кількість вивезеного з України зерна за період повномасштабного вторгнення становить більше 400 000 тон [4]. У розрахунку вартості 1 тони пшениці, що становить у середньому на сьогодні від 11500 грн до 16000 грн [5; 6], насіння ж коштує значно дорожче, а для інших країн така ціна є в рази вищою. Понесені Україною збитки становлять приблизно від 4600000000 грн до 6400000000 грн. Ця сума перевищує особливо великі розміри у багато разів і впливає на стан економіки нашої країни. Даний факт свідчить про наявність саме злочинних дій щодо агропромислового сектору з боку країни-агресора. Особливо великий розмір, за нескладними підрахунками, становить викрадення лише 4-5 тон зерна або 3 тони насіння.

Вивіз врожаю окупаційними військами з України не можна кваліфікувати на сьогодні за жодною статтею КК України. Так, крадіжка передбачає таємність, як у більшості випадків вивезення є відкритим для інших країн, але навіть не зважаючи на це, такі дії не можна кваліфікувати ні як грабіж, ні як розбій, тому що вони відбуваються в особливий тимчасовий період – період воєнного стану, а суб'єктами таких дій є як представники іншої країни, так і інша країна.

Піратство, згідно зі ст. 446 КК України, передбачає захоплення суден, пограбування екіпажу або пасажирів, що не співвідноситься з діями щодо викрадення зерна: потерпілими можуть бути лише члени екіпажу чи пасажирів. Також обов'язковою ознакою піратства є місце його вчинення: відкрите море або місце за межами територіальної юрисдикції країни.

Вивіз врожаю, техніки, добрив та іншої агропромислової продукції відбувався з території Миколаївської, Херсонської, Запорізької, Донецької, Луганської, Харківської, Сумської та Київської областей – саме з тих районів, де територіально відбувалась та відбувається окупація. Той факт, що Україна втрачає населені пункти під час воєнних дій, свідчить і про посягання на агропромисловий комплекс, який триває через кожен захоплений противником населений пункт.

Дії Росії порушують принципи Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), яка представляє осередок боротьби із голодом у світі, але теж ніяким чином не може вплинути на дії країни-окупанта. Статут FAO передбачає вдаватися до всіх необхідних та відповідних дій для досягнення цілей Організації, але ні робочі групи, ні виключення Росії на конференціях не є нагальним питанням. Тобто функції FAO не спрямовані на вжиття санкцій, незважаючи на збитки від численних випадків незаконного вивезення українського врожаю за кордон.

Статут МКС серед злочинів, що підпадають під юрисдикцію Суду, не виділяє злочини проти економіки країни, злочини, пов'язані із захопленням врожаю разом із територією. Але, на нашу думку, одна із статей Статуту може охоплювати досліджувану нами проблему. Положення ст. 8 (воєнні злочини) містить положення хііі – знищення або захоплення майна ворога, окрім випадків, коли таке знищення або захоплення настійно вимагаються воєнною необхідністю. Також уваги заслуговує положення в цієї ж статті – розграбування міста або населеного пункту, навіть якщо його захоплено штурмом.

З одного боку, посягання на агропромисловий комплекс можна визначити як частину військової стратегії країни-агресора, з іншого боку, посягання на врожай можна характеризувати як процес злиття, поглинання економіки однієї країни іншою.

Поняття трофеїв у вигляді захопленого українського врожаю зерна не легалізується жодним законодавством світу. Так, відповідно до Інструкції про порядок норм міжнародного

гуманітарного права у Збройних Силах України військовими трофеями є захоплене у противника озброєння, військова техніка та інше військове майно [7]. Тому посягання на врожай, агропромисловий комплекс можна розглядати як порушення норм МГП: це посягання на цивільне життя і його добробут, економіку, торгівлю, гуманітарну сферу, майбутнє, харчову промисловість. Подібні положення, на нашу думку, потребують відображення і у Кримінальному кодексі України.

Мародерство теж не може включати заволодіння врожаєм, тому що ст. 432 КК України під предметом мародерства визначає лише приватне майно вбитих або поранених, а сам злочин відноситься до порядку несення військової служби.

Заволодіння українським врожаєм на окупованій території може здійснюватися лише визначеним колом суб'єктів: колаборантами, громадянами Росії з числа цивільних, громадянами Росії з числа військових або найманцями-представниками інших країн.

Підставою для незаконного заволодіння українським врожаєм обов'язково повинен бути письмовий документ у формі наказу, розпорядження, постанови, виданий представником влади Росії і обов'язковий для виконання на окупованих територіях. Прикладом такого розпорядчого документа є розпорядження «мерії Бердянська» від 07.05.2022 № 10-п щодо вилучення пшениці та ячменю у приватної компанії; прес-реліз законодавчих зборів Красноярського краю Росії від 27.04.2022 № 379 про експропріацію врожаю у фермерів на Херсонщині та ін. Крім того, російські підприємці також беруть участь у злочинному процесі заволодіння зерном. Так, наприклад, у травні 2023 року на окупованій території Запорізької області було створено російську компанію «Державний зерновий оператор», яку очолив підприємець із Санкт-Петербургу. За його безпосередньою участю з території України було вивезено до 7000 тон зернових: залізницею та автотранспортом [8].

Крім того, йде активна атака на зібраний українною врожай: агресором розстрілюються вантажівки з зерном та іншою сільськогосподарською продукцією. Внаслідок відключення електроенергії у зернохосвищах втачаються поживні якості зернових, і врожай стає придатним лише в якості фуражу.

Кримінальний кодекс України, що містить Розділ XX, на нашу думку, повинен бути доповнений складом злочину, пов'язаного з незаконним заволодінням або знищенням сільськогосподарської продукції на захопленій

території під час окупації або в процесі залишення такої території. Такі діяння носять злочинний характер, містять суспільну небезпеку: посягають на економіку, підприємництво, продовольство, а також впливають на світові процеси. Мають місце складові злочину: суб'єкт, суб'єктивна сторона, об'єкт, об'єктивна сторона. Оскільки заволодіння українським врожаєм і сільськогосподарською технікою можливе агресором лише під час військової дій та окупації, вважаємо, що такий злочин відноситься до категорії воєнних.

Суб'єктом незаконного заволодіння врожаєм під час воєнного стану на окупованих територіях України може бути осудна особа, яка досягла 18 років, з числа громадян Росії та інших країн, як цивільних, так і військових, а також колаборанти з числа громадян України.

Суб'єкт може не лише здійснювати незаконне заволодіння врожаєм, а й сприяти цьому, видавати інформацію про це, погоджувати, затверджувати нормативні акти, закони, розпорядження, програми тощо. Тобто суб'єкт має характеристики як нормотворця, так і виконавця такої норми.

Суб'єктивною стороною є прямиий умисел на заволодіння чужим майном. Ставлення винної особи до вчинення заволодіння врожаєм та технікою може бути умисним. Обов'язковою ознакою є корисливий мотив: логічно припустити, що вивезене з України зерно продається, а не віддається кудись задарма, тобто особа отримує винагороду за свої дії. Також мотивом може бути спричинення економічної шкоди. Не виключаємо також і інших мотивів у таких діяннях: помсти, підступництва тощо. У тому разі, коли суб'єкт є виконавцем злочинного розпорядження або наказу як отримувач винагороди у вигляді заробітної плати, такий суб'єкт все одно отримує прибуток за свої дії. Метою заволодіння сільськогосподарською продукцією та врожаєм є, на нашу думку, отримання надалі від їх реалізації прибутку або окремими суб'єктами, або державою-агресором.

Заволодіння сільськогосподарською продукцією, добривами, технікою визнається закінченим з моменту протиправного вилучення майна, коли суб'єкт мав реальну можливість розпорядитися чи скористуватися ним.

До захопленого майна слід віднести: врожай, насіння, сільськогосподарську техніку, добрива. Місцем вчинення злочину слід вважати окуповані території України, а часом – період воєнного стану, окупації.

Подібні злочини мають характер спланованих, тобто умисел на незаконне заволодіння

майном в описаних випадках не виникає раптово, розробляються певні схеми, з підключенням нормотворення державою-агресором.

Крім незаконного заволодіння врожаєм, сільськогосподарським інвентарем та добривами, в діях окупаційних військ є такі, що не дозволяють посадити насіння або зібрати врожай, не зважаючи на те, що війська ворога відступили, покинули території. Це мінування полів, знищення посівів та перешкоджання збору врожаю, що не викликано військовою необхідністю. Мотивами скоєння наведених дій є перешкоджання мірній аграрній діяльності, спричинення збитків державі або конкретним особам, а також одним із мотивів, на нашу думку, може бути помста за втрату впливу на вивільненій від агресора території. За оприлюдненими даними, 870 га української землі лише на півдні заміновані [9], хоча у пресі не міститься даних, скільки з цих територій є сільськогосподарськими угіддями. Відомо, що станом на 2023 рік 500 тис. га неможливо було засіяти через мінування [10].

Статистика надається на березень 2023 року, тому висловлюємо припущення, що на сьогодні кількість замінованих угідь може бути більшою або меншою. Дані про замінування можуть міститися в інтерактивній мапі потенційної мінної небезпеки, якою можна скористуватися онлайн [11].

Можливо вивести втрати від замінування і від знищення посівів ворогом через розрахунок, скільки сільськогосподарської продукції в середньому збирають з одного га землі. Наприклад, з 1 га у 2023 році зібрано в середньому 4,76 тонн пшениці [12]. За наведеними вище даними збитки з незасіяного поля на 1 га або знищення на цій площі посівів будуть складати мінімум (4,76x11500) 54740 грн. Такі розрахунки необхідно проводити за кожною сільськогосподарською культурою окремо.

Питання про непридатність зернових для використання у харчовій промисловості вирішується за допомогою товарознавчої експертизи: можуть досліджуватися як погіршення якості, так і зниження у зв'язку з цим цінності.

Для вирішення питання про кримінальну відповідальність необхідно налагодити узгоджене співробітництво правоохоронної та аграрної сфери, визначити, хто саме повинен відповідати за порушення таких проваджень та збір доказів по них. В іншому разі збитки, спричинені сільськогосподарському сектору, залишаться невідшкодованими, а Україна у цій частині не вийде з ролі жертви, залишаючи безкарними посягання на сільське господарство.

У зв'язку з цим пропонуємо внести зміни до КК України, доповнивши його ст. 438-1 (порушення законів і звичаїв війни, що супроводжуються посяганням на сільськогосподарську продукцію за відсутності воєнної необхідності).

Наведені міжнародні акти містять заборону на дії, не викликані військовою необхідністю, і тому спрямовані на цивільне населення України, його добробут та реалізацію в аграрній сфері, міжнародну торгівлю та підтримання економіки на належному рівні. Усі подібні дії в широких масштабах можуть привести до невинуватих наслідків, якими в минулому був голодомор. Мета таких дій – тероризування цивільного населення, вона має ознаки жорстокого поводження з цивільними. Саме так, на нашу думку, може характеризуватися позбавлення плодів власної праці.

Посягання на сільськогосподарську продукцію може здійснюватися в кількох формах: примусове вивезення врожаю з окупованої території, торгівля вивезеним врожаєм, мінування сільськогосподарських угідь, перешкоджання збору врожаю, знищення посівів, псування врожаю.

Під вивезенням урожаю слід розуміти примусове вилучення сільськогосподарської продукції, добрив, сільськогосподарської техніки зі складів, приміщень, сховищ, іншого володіння фізичних та юридичних осіб та вивезення за межі окупованої території з метою повернення у власність іншої держави або інших осіб-іноземців, з метою отримання прибутку.

Під мінуванням сільськогосподарських угідь слід розуміти поміщення військовими країни-агресора на поля, на яких культивується сільськогосподарська продукція, нерозірваних мін та боєприпасів з метою перешкоджання сільськогосподарській діяльності.

Під перешкоджанням збору сільськогосподарської продукції, врожаю слід розуміти дії військового характеру, з використанням зброї, боєприпасів, вибухових речовин, погрози такого використання.

Під знищенням посівів військовими країни-агресора слід розуміти повну втрату ними свого господарського значення, а під пошкодженням – заподіяння шкоди, що погіршує якість, зменшує цінність, кількість та якість. Злочин є закінченим з моменту настання суспільно небезпечних наслідків.

Під псуванням врожаю слід розуміти дію низки факторів, націлених на зміну умов зберігання, транспортування, доступу до нього, внаслідок чого зібрана сільськогосподарська продукція втрачає свої якості та властивості.

Об'єктивна сторона злочину пов'язується із небезпечним способом – вогнем або використанням зброї та засобів ураження. Це стосується і атаки на енергетичну систему, від якої залежать умови зберігання зернових.

З огляду на викладене, на нашу думку, криміналізація посягань на сільськогосподарську продукцію, техніку окупаційною владою, яка відбувається постійно з 2022 року у кожному захопленому окупантами населеному пункті, є цілком виправданою.

Так, на думку М. Сийплові, криміналізацію діянь визначають суспільна небезпечність, яка вимагає організацію кримінально-правової боротьби [13, с. 218]. Суспільну небезпеку від розкрадання українського сільського господарства не можна заперечувати: вона впливає не тільки на кожного користувача української сільгосп-продукції, але й на економіку держави в цілому, а також на міжнародні відносини.

М. Фоменко, окрім суспільної небезпеки для криміналізації, виділяє відносну поширеність; зміну уявлень про характер і ступінь суспільної небезпеки діянь; зміна загально визнаної моральної оцінки; виконання державою міжнародно-правових зобов'язань [14, с. 38]. Цілком погоджуємося з думками науковиці і зазначаємо, що посягання на врожай поширене в усіх окупованих областях, кількість зафіксованих випадків являє собою систему, а також ці дії знаходять осуд і у частини світового співтовариства.

Ще одну причину для криміналізації зазначає Р. Мовчан: це посилення охорони прав та конституційних свобод у зв'язку з виникненням суспільної небезпеки, якої не існувало раніше [15, с. 204], що цілком співвідноситься із військовою агресією з боку Росії, яка вперше проявилася в 2022 році.

Вважаємо, що підставами для криміналізації посягання військового агресора на агропромисловий комплекс є і суспільна небезпечність таких дій, і відносна поширеність, і невиконання державою-злочинцем міжнародних зобов'язань, і відсутність в минулому регулюючої норми в українському законодавстві. Прецеденти притягнення до кримінальної відповідальності за розкрадання українського врожаю окремими особами, на нашу думку, повинні надалі вплинути на картину даних протиправних дій. А поки що діють санкції, які суттєву не впливають на існуючу картину, вони потребують підсилення кримінальною відповідальністю як на міжнародному, так і на вітчизняному рівні.

Висновки. Вивезення за межі України українського врожаю, добрив, сільськогосподарської

техніки в період воєнного стану носить масовий характер, є заздалегідь спрямованим та підготованим. Такі дії було зафіксовано в кожній окупованій області країни. За кожним подібним фактом стоїть конкретний суб'єкт – організатор та виконавець, які, на нашу думку, підлягають кримінальній відповідальності. Але основна проблема притягнення винних до відповідальності полягає в тому, що в українському законодавстві відсутня норма закону, яка б містила санкції за посягання на аграрний сектор і сільськогосподарське виробництво в період воєнного стану. Ми пропонуємо впровадження цієї норми в чинне законодавство якомога швидше. Розслідування подібних фактів і так на сьогодні достатньо проблематичне, тому що інформація з окупованих територій надходить із запізненням, із викривленням, і чим далі відходити від події злочину, тим складніше встановити істину і притягнути винних до кримінальної відповідальності. Тому, окрім внесення змін до законодавства, час вимагає методики розслідування подібних злочинів та розробки механізму притягнення до кримінальної відповідальності росіян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. В Україні розслідуються 15 випадків, які кваліфікуються як екоцид – прокуратура. *Радіо Свобода*. 2023. 29 червня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraine-15-vypadkiv-ekocydu/32482609.html> (дата звернення: 12.08.2024).
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 4-те вид., переробл і доп. за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Юридична думка, 2007. 1184 с.
3. Російські військові вивозять з України зерно і відправляють його в Крим, РФ та Сирію. Internet Archive. Wayback Machine. 14 May 2022 – 10 Apr 2023. URL: <http://surl.li/zsosbk>. (дата звернення: 12.08.2024).
4. Russian ships carrying stolen Ukrainian grain turned away from Mediterranean ports – but not all of them. Internet Archive. Wayback Machine. Thu May 12, 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220615042409/https://www.cnn.com/2022/05/12/europe/russia-ship-stolen-ukraine-grain-intl-cmd/index.html> (дата звернення: 12.08.2024).
5. Ціна на пшеницю в Україні. Укragроконсулт. URL: <https://ukragroconsult.com/wheat-prices/>. (дата звернення: 12.08.2024).
6. Насіння озими пшениці. ТОВ «Торговий Дім» Агронасіння». URL: <https://agronasinnya.com.ua/ua/p572324590-semena-ozimoy-pshenitsy.html>. (дата звернення: 12.08.2024).
7. Інструкція про порядок норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, зареєстрована у Міністерстві юстиції від 09.06.2017 р. за № 704/30572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>. (дата звернення: 12.08.2024).
8. Обух В. Як протидіяти продажу Росією викраденого в Україні зерна. *Укрінформ*. 2024. 14 серпня. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3791348-ak-protidiati-prodazu-rosieuvikradenogo-v-ukraini-zerna.html>. (дата звернення: 12.08.2024).

9. Громадська приймальня Української Гельсінської спілки в Одесі. 870 тисяч гектарів на півдні України нашіптовані мінами: які загрози це несе? *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. 20.03.2023. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/870-tysiach-hektarna-pivdni-ukrainy-nashpyhovani-minamy-iaki-zahrozytse-nese/>. (дата звернення: 12.08.2024).

10. Капустинська К. Міни замість зерна: частина полів України може виявитися недоступною для посівної. *OBOZ.UA*. 02.03.2023. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/economics/economy/mini-zamist-zerna-chastinapoliv-ukraini-mozhe-viyavitisya-nedostupnoyu-dlya-posivnoi.htm>. (дата звернення: 12.08.2024).

11. Інтерактивна мапа територій, які потенційно можуть бути забруднені вибухонебезпечними предметами. URL: <https://mine.dsns.gov.ua/>. (дата звернення: 12.08.2024).

12. Скільки зібрали пшениці в Україні в 2023 р. по областях. SuperAgronom. *Головний сайт для агрономів*. 27 жовтня 2023. URL: <https://superagronom.com/multimedia/infographics/79-skilki-zibrali-pshenitsiv-ukrayini-v-2023-r-po-oblastyam>. (дата звернення: 12.08.2024).

13. Сийплові М. В. Підстави криміналізації суспільно-небезпечних посягань у сфері державної охоронної діяльності. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 25-й річниці Конституції України, 22 червня 2021 р. Київ : Київ. регіон-ний центр НАПрН України, 2021. С. 214-218.

14. Фоменко М. В. Підстави криміналізації суспільно-небезпечних діянь. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2021. № 2 (25). С. 33-39.

15. Мовчан Р. Підстави криміналізації злочинів у сфері земельних відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 201-205.

Шульженко А.В. ВИКРАДЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВРОЖАЮ ЯК ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ

Стаття присвячена дослідженню посягання на українську сільськогосподарську продукцію в період воєнного стану з боку держави-агресора. Зазначено, що внаслідок окупації з тимчасово захоплених територій росіянами вивозиться врожай, насіння, сільськогосподарська техніка, добрива, що спричиняє шкоду як окремим громадянам країни з числа фермерів, так і економічній та продовольчій сфері. За підрахунками, з України в період з 2022 по 2024 рік було вивезено окупантами більше 400 000 тон зерна, на суму від 4600000000 грн. Викрадений врожай був реалізований країною-агресором через міжнародні торговельні угоди, а також відправлений на покриття потреб її власних потреб. Такі дії являють собою, на думку автора, окремий склад злочину, сформульований як порушення законів і звичаїв війни, що супроводжуються примусовим вивезенням урожаю з окупованої території, торгівля вивезеним врожаєм, мінування сільськогосподарських угідь, перешкоджання збору врожаю, знищення посівів, псування врожаю та інші дії, не виправдані військовою необхідністю, які спричиняють шкоду економіці України. У статті розкрито зміст таких понять як, посягання на урожай, псування врожаю, мінування полів, перешкоджання збору сільськогосподарської продукції, знищення посівів, псування врожаю. Автором досліджено поняття трофеїв та піратства, а також визначено, що їх неможливо застосувати до посягання на українську аграрну продукцію, тому що таке посягання не охоплюється воєнними цілями і не несе воєнної необхідності, залишаючись злочином проти цивільного населення, продовольства та економіки України. Запропоновано внесення змін до Кримінального кодексу України, доповнивши його ст. 438-1 (порушення законів і звичаїв війни, що супроводжуються посяганням на сільськогосподарську продукцію за відсутності воєнної необхідності).

Ключові слова: агропромисловий сектор, воєнні злочини, воєнний стан, криміналізація, мінування, розграбування врожаю, сільськогосподарські угіддя.

Shulzhenko A.V. THEFT OF THE UKRAINIAN HARVEST AS A VIOLATION OF THE LAWS AND CUSTOMS OF WAR

The article is devoted to the study of encroachment on Ukrainian agricultural products during the period of martial law by the aggressor state. It is noted that as a result of the occupation, the Russians export crops, seeds, agricultural machinery, fertilizers from the temporarily occupied territories, which causes damage to individual citizens of the country from among farmers, as well as to the economic and food sector. According to estimates, in the period from 2022 to 2024, the occupiers exported more than 400,000 tons of grain, amounting to UAH 4,600,000,000. The stolen harvest was sold by the aggressor country through international trade agreements, and also sent to cover the needs of its own needs. Such actions represent, in the opinion of the author, a separate component of the crime, formulated as a violation of the laws and customs of war, accompanied by forced removal of crops from the occupied territory, trade in exported crops, mining of agricultural lands, obstruction of harvest, destruction of crops, damage to crops and other actions, not justified by military necessity, which cause damage to the economy of Ukraine. The article reveals the meaning of such concepts as crop encroachment, crop damage, field mining, preventing the collection of agricultural products, crop destruction, crop damage. The author researched the concepts of trophies and piracy, and also determined that they cannot be applied to encroachment on Ukrainian agricultural products, because such encroachment is not covered by military objectives and does not carry military necessity, remaining a crime against the civilian population, food and economy of Ukraine. It is proposed to amend the Criminal Code of Ukraine by supplementing its Article 438-1 (violation of the laws and customs of war, accompanied by encroachment on agricultural products in the absence of military necessity).

Key words: agro-industrial sector, war crimes, martial law, criminalization, mining, looting of crops, agricultural lands.